

u širenju antimuslimanskog raspoloženja, uloga u službi zločina, i danas u službi interesnih grupa.

Posebno indikativno je posljednje poglavlje koje sadrži istraživanje i analizu o tretmanu islama u štampanim medijima BiH, sprovedeno u periodu od 15. jula do 15. septembra 2008. godine. O islamu su u tom periodu izvještavala/pisala 23 štampana medija (12 dnevnih i 11 periodičnih). Tokom dvomjesečne analize, odnosno 63 dana obuhvaćena analizom, identifikovano je 558 medijskih objava koje se odnose na islam, što znači da se o islamu, u obuhvaćenom medijskom uzorku, pisalo od osam do devet puta dnevno. Drugi zanimljiv rezultat istraživanja govori da su islamu dnevno posvećivane nešto više od tri stranice.

Najviše objavljenih tekstova o islamu imalo je negativan sadržaj, 239 objava ili 43 posto, 222 objave imale su neutralan sadržaj, što je 40 posto, dok je pozitivnih bilo svega 97 ili 17 posto. Ovako porazni podaci ne idu u prilog tvrdnjama onih koji do iznemoglosti ponavljaju da se u BiH o islamofobiji govori bez potrebnih obrazloženja i uz nerelevantne primjere.

Nije zgoreg i nimalo zlonamjerno, s obzirom na kvalitet ovog istraživanja, spomenuti i dvije zamjerke iznesene u recenziji mr. Ahmeta Alibašića: "Tu i tamo autor se poziva na senzacionalističke (Gilles Kepel) pa i maliciozne autore (Hasan A. Sekkaf), koji su dobrim dijelom proizveli problem kojim se ova knjiga bavi... Moja druga zamjerka odnosila se na jednu predrasudu kojoj se, po našem sudu, autor nije uspio dovoljno oduprijeti, a to je uvjerenje da od aktuelnog lidera Islamske zajednice ne može doći ništa dobro. Čini nam se, naime, opravdanom autorova kritika onih medija koji odveć nekreitički pišu o reisu-l-ulemi, ali nam se isto tako čini da se izvještavanje medija koji šest puta objavljuje anonimno pismo u kome se napadaju njegovi postupci ili ga se naziva lažovom i nakon što je javnost upoznata sa istinitošću njegovih iskaza, ne može nazvati argumentiranim, kako je autor negdje okvalificirao pisanje tog medija. S druge strane, taj, kao i drugi srodni mediji, potpuno zanemaruju pozitivnu ulogu lidera islamske zajednice u BiH, bilo da je riječ o demokratiziranju jedne bh. vjerske zajednice u kojoj je moguće javno, uporno pa i neargumentirano kritizirati njenog lidera bez straha od sankcija, doprinosu radu Međureligijskog vijeća, brojnim međunarodnim priznanjima, članstvu u naučnim akademijama, uspješnom predvođenju muslimanske delegacije u Vatikanu ili obraćanju saudijskom kralju u ime muslimanskih znanstvenika okupljenih u Mekki. Naprotiv, ono na čemu se drugima čestita njemu se zamjera." Međutim, kako je recenzent i istakao, ove

primjedbe ne mogu zasjeniti sjajan posao koji je napravljen ovim istraživanjem. Prava vrijednost ovog naučnog pregnuća biće prepoznatljiva tek u vremenu koje slijedi, zbog sve aktuelnije potrebe istraživanja fenomena islamofobije u BiH.

Knjigu je izdao *Media plan institut* iz Sarajeva, uz podršku regionalnog programa za medije *Fondacije Konrad Adenauer* u Sofiji.

Ismet BEĆAR

SUDBINA MUSLIMANA ARAPSKOM JEZIKU¹

Egipatska ambasada u Sarajevu je izdala prijevod knjige pod naslovom *Sudbina muslimana*², autora dr. Nijaza Durakovića³, a njen prijevod na arapski jezik sačinio je dr. Subhi Wesim Tadefi.

Za knjigu se može reći da je 'pisana panorama' povijesti Bosne i Hercegovine. Ona čitaocu pruža bogatstvo podataka o povijesti Bošnjaka i države označene navedenim nazivom. Autor ističe da je „Bošnjaci“ historijski naziv za muslimane Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Sandžaka, kao i druge muslimane iz bivše Jugoslavije. Ovim nazivom se označavaju i muslimani koji su se iz ovih krajeva iselili u Tursku. Autor kaže da su Bošnjaci, zbog geografskog položaja koji ih drži između različitih civilizacija i kultura – to su ranije bile zapadna (katolička), istočna (islamska) i bizantijska (pravoslavna) – te zbog ratova i sukoba na relaciji Istok-Zapad koji su trajali više od 1000 godina, stalno predmet ekspanzionističkih ambicija pape, Bizantijaca, ugarskih vladara, hrvatskih i srpskih vođa. Zbog toga su 'dobri Bošnjani', većinom bogumili, izlagani pokoljima i progonima. Djelo *Sudbina muslimana* napisano je za vrijeme rata. To autor potvrđuje ističući da je knjigu pisao u augustu 1992. godine. Zato u pisanju ponekad do izražaja dođu i emocije. Priznajući to, autor kaže: "Ovu knjigu sam pisao u trenucima izrazite rastresenosti, nedefinisanih emocija, grčevitih preokreta i jake političke napetosti."

1 Rad je objavljen u časopisu *Ibdā'*, br. 10-11., proljeće/ljeto 2009. godine, str. 272-278.

2 Naslov izvornika na bosanskom jeziku je *Prokletstvo muslimana*. U prijevodu koristimo naslov koji su prevodilac i autor prikaza djela odabrali za arapski jezik. Opširnije u nastavku rada.

3 Nijaz Duraković je rođen u Stocu 1949. godine. Objavio 16 knjiga i preko 200 studija, istraživačkih radova. Bio je predsjednik SKBiH, predsjednik SKBiH - SDP, predsjednik SDPBiH, član ratnog Predsjedništva RBiH itd. Sada je redovni profesor na Fakultetu političkih nauka na predmetima "Uporedni politički sistemi" i "Međunarodni odnosi".

Kao rezultat duševne boli koju je pisac osjećao u vrijeme pisanja djela, nalazimo poneku hiperbolu, kao npr.: „Ovo je uistinu jedini narod na zemlji kojem se negira pravo na postojanje.“

Na osnovu prijevoda se može reći da je autorov stil pisanja veoma praktičan. To je prevodiocu omogućilo da jasno iskaže poglede autora, da njegovo pisanje uskladi s jasnim izrazom i stilom arapskog jezika. Da bi pojasnio na koji način se stanovništvo Bosne i Hercegovine borilo i zalagalo za ostvarenje nacionalnih prava, te kako su uspjeli osigurati neovisnost, autor vješto prelazi s jedne na drugu misao; na jedan krajnje lijep način ukazuje na ambicije pojedinih sila koje su se ticale Bosne. *Sudbina muslimana* pobuđuje najskrivnije osjećaje i posebna emotivna stanja kod čitaoca. Stoga je štampana više od pet puta, što je iznenadilo i samog pisca. Pisac ističe jedan detalj o knjizi, a to je možda i najznačajnije što možemo reći o njoj: „Nedostajala mi je naučna metoda, sistem, jasna i stroga klasifikacija, sreden stil. Istini za volju, u Sarajevu tada nije bilo moguće pisati na drugi način.“

Nacionalna biblioteka i Orijentalni institut u Sarajevu su već bili stradali u požaru, a pored toga, nije bilo moguće doći do literature i određenih referenci u Gazi Husrev-begovoj biblioteci. To me je sve primoralo da se pouzdam u informacije i podatke koji su se zadržali u mojoj slabšoj memoriji.“

Pokušat ću prikazati knjigu i predstaviti pisca na osnovu vlastite metode čitanja i na temelju naučnog čitanja kako bih slijedio i iz djela prenio emotivnost pisca.

Osvrt na pisca kroz djelo

Čitajući djelo *Prokletstvo muslimana* možemo identificirati nekoliko obilježja ličnosti i emotivnih stanja pisca:

1. Osjećaj gorčine zbog onog što se dešavalo u njegovoj zemlji. Taj osjećaj nije svojstven samo piscu niti se može vezati isključivo za njega, već su ga dijelili svi stanovnici Bosne i Hercegovine, jer su uvedeni u strahote rata koji nisu željeli.
2. Aktivan odnos prema svemu, kako se ne bi zadovoljio spomenutim osjećajem. On je to pretočio u jedan historijski rad u kojem je prikazao brutalne postupke kojima su bili izloženi njegovi sunarodnjaci.
3. Kontinuirani naponi koje prepoznajemo u njegovome mukotrpnom ustrajavanju oko izdavanja djela, a potvrđuju ih autorove riječi: „Prvo izdanje knjige se desilo u šejtanskim uvjetima.“ Drugo izdanje je pokušao objaviti u Zagrebu, ali nije uspio jer se glavnom sudiji Hrvatske nisu dopali neki dijelovi knjige. Knjigu je, ipak, objavio u Sisku. Treće izdanje je, također,

štampano izvan Bosne i Hercegovine, u Ljubljani (Slovenija).

4. Tolerancija koja odlikuje pisca kao i sve stanovnike Bosne i Hercegovine, uprkos gorčini koju osjeća, prisutna je na mnogim mjestima u djelu. Uprkos izjavi da je ponekad bio pristrasan, odgovorno se može reći da kod autora prevladava naučni pristup pisanju. On ukazuje i na pozitivan utjecaj nemuslimana na život u Bosni i Hercegovini, kazujući: „Bosna je tada bila jedina zemlja u Evropi koja je primila Jevreje izbjegle iz Španije...“.

5. Autoru je svojstvena fleksibilna etička narav. Ako neke pojave i nisu saglasne s njegovom naravi, on ih je usljed nekog pritiska znao prihvatiti, ali se nikad nije odricao svojih zahtjeva. To se može prepoznati iz naslova knjige „Prokletstvo muslimana“ ili „Jad muslimana“. Mnogi koji su čitali knjigu, smatraju da je opravdano naslov prevesti na arapski jezik riječima „Sudbina muslimana“ (فقد المسلمین). Smatram da nemaju pravo na takav prevod, jer naslov odražava posebno stajalište i viđenje pisca.

6. Upoznavanje čitaoca sa načinom i metodom pisanja djela evidentno je već od prvih trenutaka čitanja djela. Iz nekih njegovih navoda se vidi da nije nalazio izvore zbog toga što su mnoge biblioteke bile spaljene. Pisac je možda upravo ukazivanjem na pomanjkanje izvora i činjenicu da su mnoge biblioteke bile spaljene želio pobuditi osjećanja čitaoca i pozvati ga da pokuša shvatiti teškoće i nevolje koje su pogađale sve stanovnike Bosne i Hercegovine.

7. Ironija je jedna od osobnosti pisca, a u ovom djelu je to crna ironija koju uočavamo na mnogim mjestima u knjizi. Primjer njenog poigravanja je činjenica što je Bosna i Hercegovina donedavno bila zemlja koja se ponosila mirnim suživotom različitih naroda.

8. Hrabrost izražavanja ogleda se u tome što autoru ne manjka hrabrosti u izražavanju, tako da nekad dolazi i do granice da proklinje.

Na samom kraju ističemo da se u *Sudbini muslimana* hronološki prikazuje i početak srpske intervencije i miješanja u pitanja Bosne i Hercegovine, krenuvši od pokušaja da muslimane u nacionalnom smislu svrstaju u Srbe ili Hrvate. Hronologija navedena u knjizi polazi od sredine 19. stoljeća kada su muslimani Bosne nazivani „Bošnjaci“ završno sa mjesecom martom 1993. godine.

Treba napomenuti i to da prijevod ovog djela na arapski jezik predstavlja prvi rad Ambasade AR Egipat na polju prijevoda sa bosanskog na arapski jezik. Egipatska ambasada u Bosni i Hercegovini realizacijom ovog izuzetno velikog i

značajanog projekata ima za cilj učiniti mnogo kako bi se arapski čitalac upoznao sa poviješću, književnošću i kulturom Bosne i Hercegovine.

Nj. e. Ahmed Hattab, ambasador AR Egipat u Bosni i Hercegovini, već je od prvih trenutaka moga boravka u ovoj zemlji pokušao pomoći, onoliko koliko je bio u mogućnosti, inovacijama u komunikaciji između Univerziteta Al-Azhar i različitih kulturnih institucija u Bosni i Hercegovini. Vrijedno je spomena i to da u ovom trenutku Ambasada Egipta razmatra nekoliko projekata koji se tiču egipatske i bosanske književnosti kako bi se ideja prevođenja djela konkretizovala. Nj. e. Ahmed Hattab, ambasador AR Egipat u Bosni i Hercegovini, je unatoč oskudnim resursima uspio u namjeri bosansko-egipatskog približavanja.

Kemal Kamil MAHMUD

Priredio i sa arapskog preveo
Mensur KERLA

KONCEPT KOMPARATIVNE FILOZOFIJE

Prof. dr. Nevad Kahteran; „Komparativna filozofija“, „Kult“, Sarajevo, 2010.

U najširem smislu, komparativna filozofija jeste, kako kaže Eliot Deutsch, interkulturalna, transkulturalna, globalna filozofija čiji je trajni cilj rasvjetljavanje i činjenje „evidentnim temeljne spoznajne i evaluativne pretpostavke tradicija koje su različite od naše vlastite, uz očekivanja da zadbijemo veću jasnoću i bolje razumijevanje o pretpostavkama koje nas informiraju o nečijoj tradiciji. Time počinjemo sebe bolje upoznavati unutar i kroz priznavanje drugih konceptualnih shema...“ U užem smislu, komparativna filozofija jeste, kako kaže Čedomil Veljačić u djelu „Ethos spoznaje u evropskoj i indijskoj filozofiji“, diferencijalna analiza istočnih i zapadnih filozofskih tradicija, u cilju otkrivanja „povijesnih konvergencija“ i „vječnih motiva“ u kulturnim vrijednostima Istoka i Zapada.

Prema Henriju Corbinu, „pojam komparativne filozofije je po prvi put eksplicitno formuliran ranih devedesetih godina ovog stoljeća u doktorskoj disertaciji koju je prijavio pod tim naslovom na Sorbonni Paul Masson-Oursel...“ Za Massona-Oursela suštinski cilj komparativne filozofije se sastojao u „razmrsivanju analogije odnosa“. Nadovezujući se na potonjeg, Henry Corbin upoređuje metod komparativne filozofije s fenomenologijom: komparativna filozofija treba reducirati (poput fenomenolo-

gije) tradicije na njihove suštine, te preko tih suština vršiti usporedbe. U protivnom, ona bi bila puka smotra folklornih motiva. Komparativna filozofija jeste, upravo suprotno, kapitalni „projekat uspostave kritičkog diskursa između različitih filozofskih sustava i mislitelja“ čija je osnovna intencija, pored nadilaženja etabliranih stereotipa o određenim tradicijama, širenje horizonata vlastitih spoznaja o sebi i svijetu. Ova intencija može se sprovesti samo kroz fundamentalni princip dijaloga, kao onog medija u kojem heterogene tradicije ravnopravno sudjeluju u samoprezentiranju. Komparativna filozofija zagovara „multikulturnu koncepciju filozofije“, gdje se sama filozofija definira kao pluralistički arhipleg u kojem su razne tradicije, kulture, sistemi mišljenja, izložene inkluzivnom, nepristrasnom, netendencioznom, kritički neutralnom propitivanju. Da bi jedan filozofsko-kritički zahvat bio komparativno autentičan, potrebno je da u njemu same tradicije, kulture, sistemi mišljenja i spoznavanja, koji su objekat propitivanja/opisivanja/razgovora, dođu do govora i u procesu razgovora budu u poziciji da same prezentiraju sebe.

Komparativna filozofija jeste disciplina koja promovira autentični, ravnopravni dijalog, dopuštajući najrazličitijim tradicijama da progovore o sebi, da se upoređuju u traganju za konvergencijama i sličnostima, bez redukcionizama, demoniziranja, etiketiranja i neutemeljenog odbacivanja. Komparativna istraživanja polaze, konstatuje dr. Sulejman Bosto u predgovoru knjizi, od temeljnog stava „da univerzalnost ljudskog mišljenja ne može niti predstaviti, niti iscrpiti samo jedna filozofska (ili kulturna) paradigma, ne može ga iscrpiti samo jedna filozofska, jezična ili kulturna tradicija.“ Ovo opredjeljenje ka univerzalnosti sugerira „nadilaženje solipsizma i zatvorenosti filozofskih svjetova i sugeriraju otvaranje prema Drugom i Različitom, odnosno sugeriraju neophodnost dijaloga različitih kulturnih i filozofskih tradicija.“

U dijalogu koji komparativna filozofija promovira nema povlaštenih govornika. Svi su ravnopravni u prezentaciji svoje tradicije. Posebno je važno naglasiti da u komparativnim istraživanjima nema „velikih“ i „malih“ tradicija, a granice na kojima se događaju susreti razlika kulturno su najplodnija područja. Kako kaže prof dr. Maja Milčinski: „Uži pojas između kopna i mora, koji je stalno podvrgnut promjenama plime i oseke, najbogatiji i najrasnovrsniji po animalnim i biljnim životnim oblicima“.

Kao posebna disciplina koja ima svoj program, komparativna filozofija jeste izučavanje bogatih tradicija Istoka i njihovo kompariranje sa zapadnim tradicijama mišljenja, iako danas, u vremenu globalnog